

A DRÁVASZÖGI BORÁSZAT ÉS BORTURIZMUS FEJLŐDÉSE A 20. SZÁZAD MÁSODIK FELÉTŐL NAPJAINKIG

Tarnai Attila

*PhD-hallgató, Pécsi Tudományegyetem, Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola;
tarnai.attila@ktk.pte.hu, ORCID: 0009-0005-2051-9728*

ABSZTRAKT

A dolgozat a mai Horvátország területén fekvő Drávaszög borászatának történetét és a turizmusra gyakorolt hatását mutatja be. A Drávaszög északkeleti részén terül el a Báni-hegy nevű lösztalajú dombság, ahol már az ókorban is foglalkoztak szőlőtermesztéssel. A térség Magyarország részeként az egykori Baranya vármegye egyik ismert borvidéke volt, az ott termelt borok minőségben és árban is vetekedtek más régiók boraival. Az élénk kereskedelemnek köszönhetően a borászat sokáig jövedelmező tevékenységnek számított. Az 1920. évi területi elcsatolás után a vámhatárok miatt a borkereskedelem is visszaszorult. A borvidék a 20. század második felében vált újra ismertté, amikor a nagyüzemi Belje Pincészet mellett a kisebb családi borászatok is fejlődésnek indultak. Ezzel párhuzamosan erősödött a borturizmus is. A délszláv háborút követően a családi pincészetek vevőkörük jelentős részét elvesztették, de az elmúlt két évtizedben komoly erőfeszítéseket tettek a falusi turizmus és a borturizmus fellendítése érdekében. Ennek köszönhetően a borvidék Horvátország-szerte ismertté vált, a borok iránti kereslet pedig folyamatosan növekszik. A borászatra épülő falusi turizmus ma már nagyban hozzájárul a gazdaságilag elmaradott térség fejlődéséhez.

Kulcsszavak: borászat, borturizmus, Drávaszög, falusi turizmus, szőlőtermesztés

Benyújtva: 2025. augusztus 11.

Befogadva: 2025. szeptember 8.

Publikálva: 2025. szeptember 30.

THE DEVELOPMENT OF THE WINE INDUSTRY AND WINE TOURISM IN THE DRÁVASZÖG REGION FROM THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY TO THE PRESENT DAY

Attila Tarnai

*PhD Student, University of Pécs, Doctoral School of Regional Policy and Economics;
tarnai.attila@ktk.pte.hu, ORCID: 0009-0005-2051-9728*

ABSTRACT

The study examines the history of viniculture in the Drávaszög region, situated in present-day Croatia, and its effects on tourism. In the northeastern part of Drávaszög lies the Báni-hegy, a loess hill region where vine cultivation has been practiced since antiquity. As part of Hungary, the region was one of the most renowned wine-producing areas in the former Baranya County, and the wines produced there rivalled those from other regions in terms of quality and price. Thanks to the lively trade, winemaking was a profitable activity for a long time. After the annexation in 1920, trade declined due to customs barriers. The wine region became famous again in the second half of the 20th century, when small family wineries began to develop alongside the large-scale Belje winery. Concurrently, wine tourism also flourished. Following the South Slavic war, family wineries lost a significant part of their clientele, but over the last two decades, considerable efforts have been made to boost village tourism and wine tourism. As a result, the wine region has become known throughout Croatia, and demand for wine continues to grow. Wine-based rural tourism is now a major contributor to the development of this economically underdeveloped region.

Keywords: winery, wine tourism, Drávaszög, rural tourism, viticulture

Received: 11 August 2025

Accepted: 8 September 2025

Published: 30 September 2025

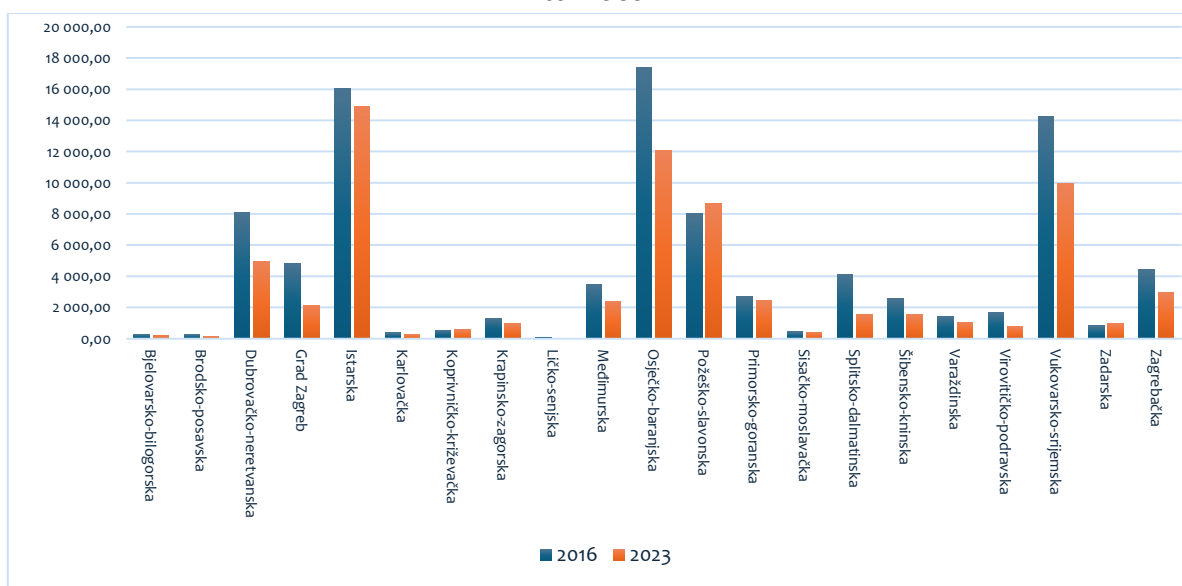
1. Bevezetés

A Drávaszög régió Horvátország északkeleti részén terül el. Sokszínű régió, melyen a lösztalajú dombság és a humuszos síkság egyaránt fellelhető. A természeti adottságoknak köszönhetően a térség gabonatermesztésre, szőlő- és gyümölcsstermesztésre, továbbá kertészetre egyaránt alkalmas. Az elmúlt száz évben a vizsgált terület olyan politikai és társadalmi változásokon ment keresztül, amelyek komoly hatást gyakoroltak a térség gazdaságára. Ezek az események oda vezettek, hogy a Drávaszög Horvátország egyik legelmaradottabb térségévé vált. Ez a felismerés sokakat arra ösztönzött, hogy példát vegyenek a múltból, így a térségben egykor virágzó borászat újra életre kelt.

A Drávaszög nagy része szőlőtermesztésre alkalmatlan sík terület. Egyedül az északkeleti részén elterülő Báni-hegyen és annak lábánál foglalkoznak szőlészettel. A Báni-hegy lösztalajú dombság, mely a Duna folyása mellett húzódik. Átlagos tengerszint feletti magassága mintegy 200 méter. A domb Pélmonostortól északkeleti irányban egészen a Dunáig, Kiskőszegig húzódik (Lóczy, 1912). Szőlőtermesztésre főként a dombság déli és délkeleti lejtői alkalmasak.

A dombság területét tekintve kevesen gondolnák, hogy itt jelentős szőlő- és bortermelés zajlik. 2016-ban Horvátországban Eszék-Baranya megyében termesztették a legtöbb szőlőt. A helyzet 2023-ra megváltozott, és a vezető szerepet ebben a tekintetben az Isztriai-félsziget vette át, a drávaszögi szőlőtermesztés ezáltal a második helyre szorult vissza (1. ábra). Az Isztria jó példája annak, hogy a turizmus képes serkentő hatást gyakorolni a borfogyasztásra, ezáltal pedig a szőlőtermesztésre is. Utóbbi olyan népszerű idegenforgalmi desztinációnak számít, amellyel nehéz felvenni a versenyt.

1. ábra: A szőlőtermesztés volumene Horvátországban megyénként, 2016-ban és 2023-ban, tonnában

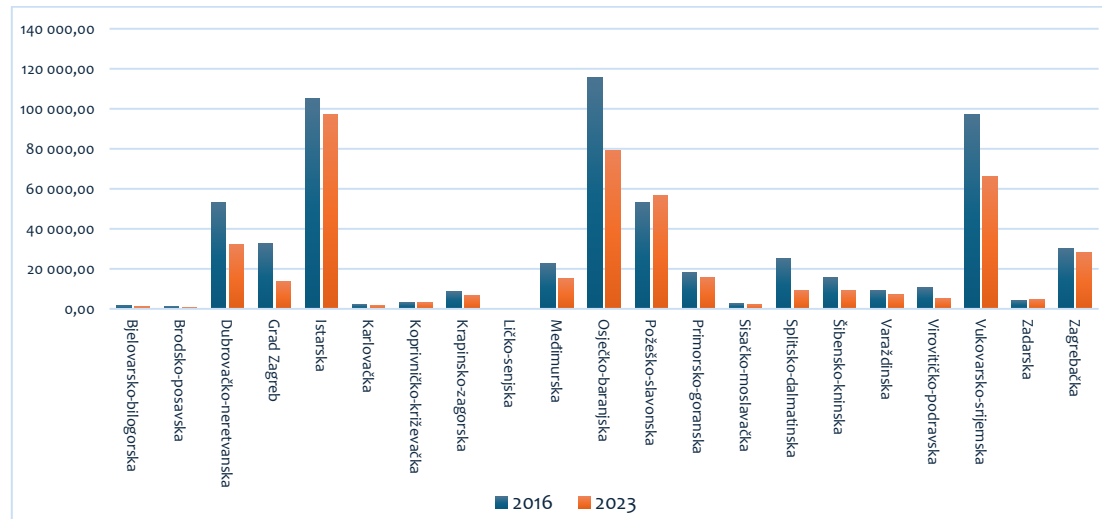

Forrás: Vinogradarski Registar (2016, 2023) alapján saját szerkesztés.

Fontos azonban megjegyezni, hogy a Báni-hegy szőlőtermesztésre alkalmas területének csak elenyésző részét használják erre a célra, így a kibocsátás drasztikus növelése belátható időn belül lehetséges volna, amennyiben erre lenne igény.

Ha a borkibocsátás oldaláról vizsgáljuk a megyéket, akkor is hasonló képet kapunk mindkét év vonatkozásában (2. ábra). Ez jól mutatja, hogy az országban alapvetően a helyben megtermelt szőlőből készítik a bort, és nem hagyatkoznak importra a borászok. Ez a tendencia az ország minden megyéjére jellemző.

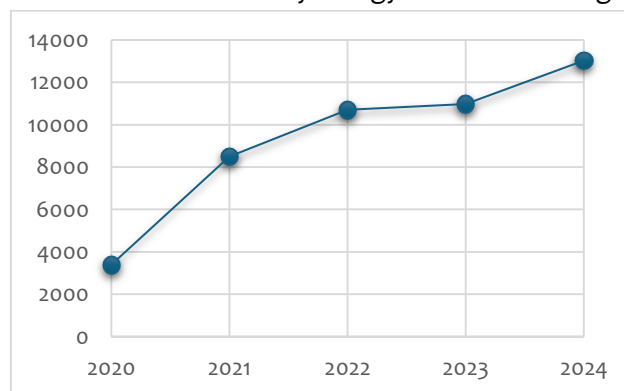
2. ábra: A bortermelés volumene Horvátországban megyénként, hektoliterben

Forrás: Vinogradarski Registar (2016, 2023) alapján saját szerkesztés.

Nem csak a tengerparti régió tud profitálni a borturizmusból. Eszék-Baranya megye területén is egyre nagyobb szerepet játszik a turizmus, amely a borfogyasztásra is komoly hatást gyakorol. Az elmúlt tíz évben a megye területén töltött vendégéjszakák száma folyamatos emelkedést mutat, csak a COVID-19 világjárvány tudta egy időre visszafogni ezt a tendenciát. A Hercegszöllősi járás területén – amely a Báni-hegy déli részét foglalja magába – szintén komoly növekedés figyelhető meg a vendégéjszakák számának alakulásában 2020–2024 között (3. ábra).

3. ábra: Vendégéjszakák száma Eszék-Baranya megyében és a Hercegszöllősi járás területén

Forrás: Državni Zavod za Statistiku (2024) alapján saját szerkesztés.

2. Szakirodalom, kutatási kérdések, források, módszerek

A borászat és a borturizmus szerepének vizsgálata a regionális fejlődés szempontjából az utóbbi években egyre nagyobb figyelmet kapott a hazai és nemzetközi szakirodalomban. A bortermelő régiók gazdasági, társadalmi és turisztikai potenciálját számos tanulmány tárgyalja, különös tekintettel arra, hogy a borhoz kapcsolódó élmények miként járulhatnak hozzá a vidéki térségek gazdasági megújulásához (Gonda, 2014; Slezák-Bartos et al., 2021). A Villányi borvidék példája – ahol a tömegtermelést fokozatosan felváltotta az élményközpontú borászat és falusi turizmus – jól mutatja, hogy a helyi szereplők tudatos együttműködése, a szolgáltatások diverzifikációja és a térségi márkaépítés hogyan teheti versenyképpé a kisebb borvidékeket is (Kovács, 2011; Gyurkó & Gonda, 2024). A drávaszögi borászat és borturizmus fejlődését bemutató vizsgálatok ugyanakkor mindeddig kevés figyelmet kaptak, noha a térség történelmi, társadalmi és természeti adottságai alapján alkalmas volna hasonló fejlődési pályára. A Drávaszög esetében fontos összevetni a helyi adottságokat és intézményi tapasztalatokat a Dél-Dunántúl más borvidékeinek – Villány vagy Szekszárd – fejlődésével, hiszen ezek tanulságai alkalmazhatóak lehetnek a horvátországi oldalon fekvő, de történelmileg a magyar borvidékekkel szorosan összefüggő térségre is. A borászat történeti aspektusainak feldolgozása (Baranyai, 1976; Lábadi, 2008; Čalić, 1986) és a politikai-gazdasági változások hatásainak elemzése (Bárdi et al., 2008; Gulyás, 2021; A. Sajti, 2014) szintén elengedhetetlen a jelenlegi folyamatok megértéséhez.

A tanulmány célja a Drávaszög szőlő- és bortermelése történeti és jelenkori átalakulásainak feltárása, különös tekintettel arra, hogy a politikai, gazdasági és társadalmi változások miként hatottak a borászatra. A kutatás arra keresi a választ, hogy milyen tényezők segítették elő vagy éppen gátolták a borászat fennmaradását, valamint a falusi turizmus milyen mértékben képes hozzájárulni a borászati hagyományok megőrzéséhez és a gazdasági stabilitás megteremtéséhez. Vizsgálni fogom, hogy az egyes nagyobb történeti korszakokban hogyan változott a Drávaszög borászatának szerkezete és társadalmi beágyazottsága; hogy milyen szerepet játszott a Belje Pincészet a térség szőlő- és bortermelésének fenntartásában; illetve, hogy a mai időkben a falusi turizmus és a Drávaszög borászata hogyan kapcsolódik össze, és melyek lehetnek a legfőbb akadályai a szélesebb körű alkalmazkodásnak.

A kutatás kvalitatív és kvantitatív módszereket egyaránt alkalmaz. A történeti vizsgálat során levéltári források, helyi sajtóanyagok, országos statisztikák és másodlagos szakirodalmak elemzése történt. A forráshiány miatt a sajtóanyagok és a korabeli interjúk a tanulmány fontos részét képezik. A statisztikai elemzés a Horvát Statisztikai Hivatal (DZS), az Eurostat és helyi önkormányzatok adataira, valamint a korábbi magyar népszámlálások és mezőgazdasági statisztikák adataira épül. A terepi megfigyelés és félig strukturált interjúk révén helyi termelők és szakemberek véleménye is megjelenik. A kutatás szerves részét képezte a térképi és grafikonos elemzés, amely időbeli változásokat és földrajzi eloszlást jelenít meg.

3. A drávaszögi szőlészet és borászat múltja

Számos lelet tanúskodik arról, hogy a vizsgált területen már az ókorban is foglalkoztak szőlő- és bortermeléssel (Baranyai, 1976). Az 1920. évi trianoni békeszerződést megelőzően a Drávaszög a Magyar Királyság részeként az egykori Baranya vármegye egyik jelentős és ismert borvidékének számított. Az ott megtermelt borok árban és minőségben is vetekedtek más régiók boraival. Ebből adódóan jelentős volt a kereslet a Báni-hegy napsütötte dűlőin termesztett szőlőből készült borok iránt. A drávaszögi borászok a korabeli Baranya vármegye északi településeivel (Mohács, Pécs, Siklós stb.) élénk kereskedelmet folytattak. Számos forrás számol be arról, hogy a drávaszögi vásárok kedvelt kereskedelmi központoknak számítottak. E tekintetben a vásártartás jogával rendelkező, a Báni-hegyre és a köré épült egykori mezőváros, Vörösmart különösen fontos központi szerepet töltött be (Dunavidék, 1929. január 20: 2).

A trianoni béke következtében a délvidéki területek egy részét elcsatolták Magyarországtól. 1922-ben jelölték ki a végleges határt, így a Drávaszög és Bácska a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság részévé vált (Gulyás, 2021). A térséget az államhatár elválasztotta az észak-baranyai településektől, miközben a délszláv hatóságok állandó és szigorú ellenőrzése jelentősen megnehezítette, idővel pedig ellehetetlenítette a kereskedelmi kapcsolatok fenntartását az északi területekkel. Bácskával ekkor még nem kötötte össze híd a Drávaszöget, így csak kompokkal tudtak átkelni a helyiek. A hajóforgalom nem volt állandó, a téli időszakban, amikor a Duna befagyott, hónapokra leállt. A forgalmazás visszaszorulása a térség elszegényedéséhez vezetett (Bács Megyei Napló, 1932. március 25: 3). A két világháború közötti időszakot a politikai és gazdasági értelemben vett bizonytalanság jellemezte, amit tovább árnyaltak az I. Sándor jugoszláv király ellen elkövetett 1934-es marseilles-i merénylet követő erőszakos kitelepítések, amelyek főként a magyar és német anyanyelvű lakosságot érintették (Bárdi et al., 2008). A kitelepítettek között több jelentős szőlősgazda is volt, így ez az esemény közvetlen hatással volt a szőlő- és bortermelésre is (Dunántul, 1934. december 7.).

1941-ben a magyar hadsereg bevonult a Drávaszögbe, így a térség visszakerült Magyarországhoz (A. Sajti, 2014). A visszatérést követően felélénkültek az első világháború előtti kereskedelmi útvonalak és a térség újra virágzásnak indult. Amit helyben nem tudtak értékesíteni, azt távolabbra szállították. A Drávaszög elsősorban agrárregiónak számít, ezért a háború miatt a csapatok élelmezésének igénye komoly keresletet generált a mezőgazdasági termékek iránt. 1944-ben azonban a Drávaszöget is elérte a háború. A heves és pusztító harcok után (kiskőszegi ütközet) 1945 és 1948 között a jugoszláv hatóságok a német nemzetiségű lakosság többségét kiűzték vagy meggyilkolták (Geiger, 2003). A magyar lakosság egy része is hasonló sorsra jutott. A korábbi, német nemzetiségű tulajdonosok helyére új lakosokat telepítettek be, főként Bosznia-Hercegovinából, valamint a horvát karsztvidékről, Likából és Kordunból. 1946 októberéig Baranyába 401 családot költöztettek be; összesen 1850 főt. Sok telepese nem rendelkezett szőlőtermesztési tapasztalattal, így számos régi szőlőültetvény elhanyagoltá vált vagy eltűnt (Maticka, 1987).

4. A drávaszögi szőlészet és borászat a második Jugoszláviában (1945-1991)

Az 1950–1960-as években a térség szőlőtermesztése és borászata jelentősen visszaszorult. Az értékesítés továbbra is nehézkes volt, ezért a kereskedelem nagy része a Drávaszögön belülrre koncentrált. Az így kialakult tökehiány miatt az elöregedett szőlőültetvényeket nem tudták újabakkal pótolni, így egyre kisebb területen termesztettek szőlőt. A második világháborút követő újjáépítés komoly kiadásokkal járt, az állam pedig újabb adók kivetésével igyekezett pénzhez jutni. A borra forgalmi és köztársasági adót vetettek ki. Ezek értelmében a borértékesítés után kétszer kellett adózni. Ezeket az adókat akkor kellett megfizetni, ha a borászat a végfogyasztónak értékesített, ami nagyon megnehezítette a háztáji értékesítést. A legtöbb kistermelő akkoriban a vendéglátósoknak értékesítette a borát, mivel ez esetben a vendéglátós kötelessége volt az eladott bormennyiség utáni adózás (Dunatáj, 1975. március 26: 3). Ebben a gazdaságilag bizonytalan időszakban a rohamosan növekvő infláció komoly elégedetlenséghez vezetett. Az akkori vezetés az életszínvonal megőrzése érdekében a főbb élelmiszerek és fogyasztási cikkek, köztük a bor árát is befagyasztotta. Ezek az intézkedések oda vezettek, hogy az 1970-es évek közepe felé már csak néhány településen (Vörösmart, Csúzá, Sepsén) foglalkoztak borászattal (Dunatáj, 1975. március 26: 3).

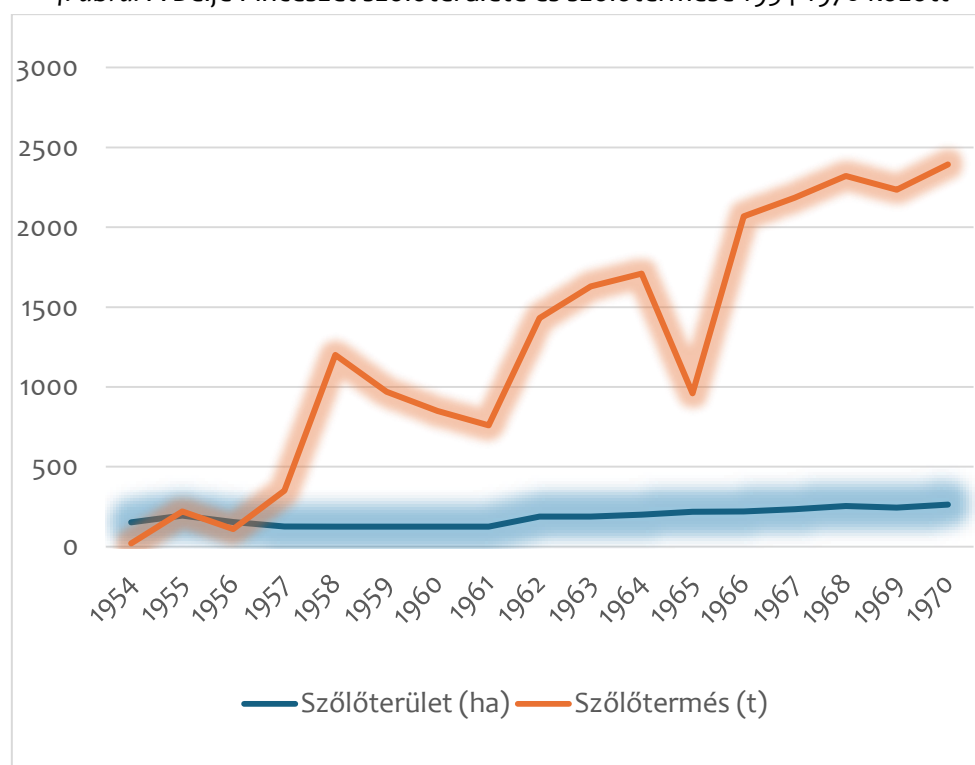
Az 1970-es években több olyan beruházás és politikai intézkedés is napvilágot látott, amely a drávaszögi szőlőterületek növekedését eredményezte. Az akkori politikai vezetés kezdeményezésére csökkent a szőlőterületek után fizetendő adó, új ültetvény esetén pedig ötéves adómentességet és további hároméves adókedvezményt kaptak a termelők. A kereskedelem szempontjából a térség számára jelentős mérföldkövet jelentett a kisköszegi híd megépítése. Az 51. Divízió Hídja névre keresztelt létesítményt 1974-ben adták át, amely fontos szerepet töltött be a gazdasági kapcsolatok erősítésében (Brkić, 2008). Közvetlen fizikai kapcsolat alakult ki a Drávaszög és a Vajdaság között, aminek köszönhetően jelentősen leegyszerűsödött és olcsóbbá vált a termékek szállítása a vajdasági településekre. A borkereslet felerősödött: főként a vajdasági vendéglősök (éttermek, kocsmák) voltak érdekeltek a borvásárlásban, de több nagy cég, mint a NAVIP és a zentai Kučevci vállalat is vásárolt bort a Drávaszögből (Dunatáj, 1975. március 26: 3).

4.1. A Belje Pik állami vállalat szerepe a drávaszögi borászatban

A Belje Pincészet, amely a Belje Pik állami vállalat része volt hercegszöllősi központtal, az 1970-es évekre a környék és egész Jugoszlávia egyik legjelentősebb bortermelő vállalatává vált. A pincészet egykor a bellyei uradalom része volt, melyet 1920-ban államosítottak. A korabeli uradalom a térség legjelentősebb, legkorszerűbb és területileg is legnagyobb mintagazdaságának számított. Habsburg Frigyes főherceg uradalma 109 000 kat. holdjával híres volt minőségi agrárgazdálkodásáról és korszerű ipari létesítményiről. Trianon után a fosztogatások és a nem megfelelő működés miatt a birtok kibocsátása jelentősen visszaszorult (Kaposi, 2022). A második világháborút követően a Belje Pincészet komoly gondokkal küszködött. A szőlőültetvényei elöregedtek, ezért az 1950-es, 1960-as években

azok megújításán volt a hangsúly, így komolyabb szőlőterület-növelés ebben az időszakban nem történt. A 4. ábra jól szemlélteti, hogy 1954 és 1957 között a szőlőtermés minimális volt, majd 1957-től rohamos növekedésnek indult. A szőlőterületek nagyságát tekintve azonban nem következett be számottevő bővülés, az eredményesség csak 1958 után mutatkozott meg. A beljei borászat termelésének növekedése szükségessé tette egy új borpince építését – ez az, amit ma régi borászatként (stara vinarija) ismerünk. Az előkészületek 1953-ban kezdődtek, és az új, Hercegszöllősen létesített beljei üzem 32 000 hl kapacitással 1963-ban kezdte meg működését. A kapacitásbővítés mellett korszerű berendezések is telepítésre kerültek: szőlőzúzók, két hidraulikus prés, egy folyamatos működésű prés, valamint egy palackozósor, amely óránként 1200 palackot volt képes megtölteni (Čalić, 1986). Az 1970-es évekre a Belje bor iránti kereslet jelentősen megnőtt, így a Pincészet megkezdte a drávaszögi kistermelők szőlőtermésének és borainak a felvásárlását (Dunatáj, 1975. február 5: 3). A termelés ösztönzésének érdekében a Pincészet célja egyfajta társtermelői viszony kialakítása volt a drávaszögi gazdákkal. A termelők szerződéses kapcsolatot létesíthettek a Belje Pincészettel, amely a borászatot kötelezte a szőlő és a bor átvételére.

4. ábra: A Belje Pincészet szőlőterülete és szőlőtermése 1954-1970 között

Forrás: DAO, fond 1503, PIK Belje Kneževo, fasc. 1. alapján saját szerkesztés.

A szerződéses kapcsolat létesítésének azonban megvoltak a feltételei. A Belje Pincészet célja a termelés egységesítése volt, amelynek érdekében kizárólag olyan szőlőfajtákat vásároltak föl, amelyek termesztése saját birtokaikon is folyt (Dolgozók, 1982. szeptember 30: 7). Mindez ahhoz vezetett, hogy a helyiek által megszokott és kedvelt szőlőfajták egy

része eltűnt a Drávaszőgből. Az addig igen népszerűnek számító kadarka termesztése is emiatt szűnt meg a térségben. A Belje Pincészet korabeli jelentőségét jól szemlélteti, hogy azok a fajták, amelyeket akkor a Pincészet termelésre érdemesnek tartott, ma is a 20 legnépszerűbb szőlőfajta között vannak Horvátországban (1. táblázat).

1. táblázat: A 20 legnépszerűbb szőlőfajta 2024 december 31-én Horvátországban (a Drávaszőgben termelt fajták zölddel kiemelve)

	Fajta megnevezés	Beültetett terület (ha)	Tőkék száma (db)
1.	GRAŠEVINA (OLASZ RIZLING)	4267,47	20.610.978
2.	MALVAZIJA ISTARSKA (ISZTRIAI MALVÁZIA)	1529,23	6.572.602
3.	PLAVAC MALI CRNI	1183,99	9.756.526
4.	MERLOT	775,84	3.900.139
5.	CABERNET SAUVIGNON	634,92	3.067.168
6.	CHARDONNAY	565,33	2.809.093
7.	PLAVINA	481,01	2.891.354
8.	RAJNSKI RIZLING (RAJNAI RIZLING)	467,75	2.533.113
9.	FRANKOVKA	396,9	1.832.718
10.	POŠIP BIJELI	337,28	2.379.900
11.	SAUVIGNON	311,64	1.627.538
12.	MARAŠTINA	305,36	1.901.088
13.	DEBIT	302,05	1.679.620
14.	BABIĆ	268,44	1.622.002
15.	TERAN	228,94	973.462
16.	TRAMINAC CRVENI (PIROS TRAMINI)	224,28	1.060.496
17.	SYRAH	222,25	1.121.135
18.	PINOT CRNI (PINOT NOIR)	177,89	956.752
19.	PINOT SIVI (SZÜRKEBARÁT)	167,69	875.972
20.	KUJUNDŽUŠA	159,6	818.652
	ÖSSZESEN	13007,86	68990308

Forrás: Vinogradarski Registar (2024) alapján saját szerkesztés.

A Pincészet a felvásárláson kívül a meglévő szőlőterületek megújítását és újabbak létesítését kedvezményes hitellel támogatta. Azoknak, akik igénybe vették ezt a támogatást, követniük kellett a Pincészet szakértői által meghatározott előírásokat. Ezek többek között a sortávolság szélességére, valamint egyéb, a korszerű szőlőtermesztés érdekében bevezetett technológiai eljárásokra vonatkoztak. A drávaszőgi gazdák a szőlőt fejművelésben, aztán bakművelésben termesztették. A Belje előírásainak megfelelően az 1970-es évet követően már lugasos művelés szerint alakították az új telepítéseket (Lábadi, 2008). A modernizációs törekvések gyakran ellenálláshoz vezettek. Sokan gondolták azt például, hogy a szélesebb sortáv miatt kisebb lesz a hozam. Évek kellettek, míg egyesek belátták az előírások pozitív hatásait. A Pincészet a szakmaiság jegyében szakembereket is biztosított a termelők munkájának támogatására (Dunatáj 1975. február 5: 3). Mindennek köszönhetően a Pincészet és a magántermelők egyaránt növelték a szőlőterületeiket. A bor árának befagyasztása, a különféle kereskedelmi adók, valamint az 1978-as rendelet, amely előírta, hogy a vendéglátóhelyeken kizárólag palackozott bor forgalmazható, mind hozzájárultak ahhoz, hogy a termelők számára gazdaságilag előnyösebbé vált a feldolgozatlan szőlő értékesítése (Dunatáj 1978. november 15: 6). A Belje Pincészet a szőlőért előre meghatározott, fix árat kínált, míg a bor értékesítési árát csak az eladás után lehetett megállapítani. Ennek következtében a szőlő értékesítése kiszámíthatóbbá és átláthatóbbá vált a termelők számára.

Az 1980-as évek elején a legtöbben már csak saját szükségletre termeltek bort, a szőlő 10–15%-át dolgozták csak fel. A felesleget főként helyben értékesítették, de egyre gyakoribb volt a vajdasági fogyasztók megjelenése is. A vendéglőknek a rendelet miatt főként feketén értékesítettek. Erre a jelenségre 1980-ban a Pincészet akkori igazgatója hívta fel a figyelmet. Ekkor a Belje Pincészet már 145 társtermelőt tartott számon. A Pincészet 2–3 hónapon belül fizetett, késedelem esetén kamatot is felszámolt. Amennyiben a tervezettnél nagyobb nyereségre tett szert a bor értékesítéséből, a termelők bónuszban részesültek. Mivel a vállalat az inputanyagok biztosítását is vállalta, így a termelőknek ezzel sem kellett bajlódniuk. Az inputanyagért termésben fizethettek (Magyar Szó, 1980. október 7: 8).

Csak 1983–1985 között majdnem 100 hektár szőlőt telepítettek a Báni-hegy környékére. A Belje vállalatnak 1988-ban már 650 hektár szőlőterület volt a tulajdonában, a társult termelők kezén pedig 163 hektár volt (Magyar Szó, 1988. szeptember 18: 11). A Belje Pincészet a megtermelt bort nagy tételben értékesítette főleg Szlavóniában és Baranyában, de Szlovéniába, Amerikába, Nyugat-Németországba és Angliába is került belőle. Milan Bobera, a Pincészet egykori igazgatója 1988-ban azt nyilatkozta, hogy a Szlovéniába szállított bort a szlovén ügyfél felhívítva adja tovább. A szóban forgó interjúban hozzátette, hogy ezt csak különösen jó minőségű borral lehet megtenni. A Belje Pincészet révén a drávaszögi bor Jugoszlávián túl is ismertté és kedveltté vált, amely jó hatással volt a kis pincészetek működésére is (Dunatáj 1988. szeptember 14: 3).

A szőlőtermesztés Jugoszláviában jelentős növekedésen ment keresztül: míg az 1930–1939 közötti időszakban évente átlagosan 881 900 tonna szőlőt termesztettek, addig 1983-ra ez az érték 1 630 000 tonnára emelkedett. A borkészítés is fejlődött: az 1951–1955 közötti 1,24 millió hektoliteres éves átlaghoz képest 1976–1980-ra a termelés elérte a 6,7 millió hektolitert. Ezzel párhuzamosan nőtt az egy főre jutó borfogyasztás is: 1960-ban 18,2 literről 1980-ra 36,6 literre. A termelés intenzitásának emelkedése egyértelműen a technológiai fejlesztések, a feldolgozás hatékonyságának javulása és a korszerűsített infrastrukturális háttér következménye. E változások nemcsak a belső fogyasztást szolgálták ki, hanem lehetőséget teremtettek az export, a tranzitforgalom és a turizmus igényeinek kielégítésére is (Štancl & Milat, 1985).

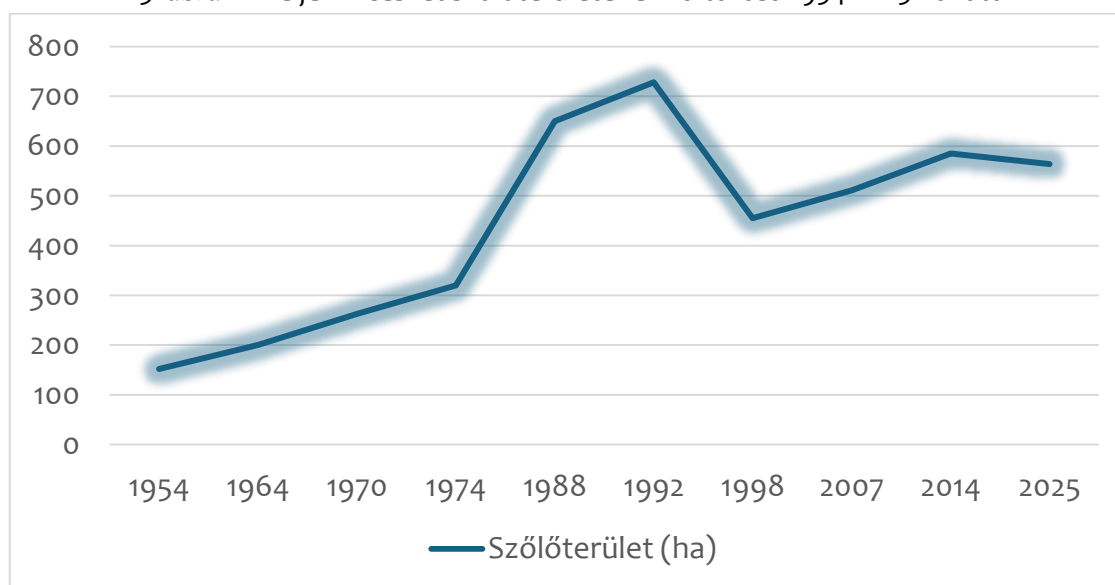
Az 1985-ös évet követően rendhagyó helyzet alakult ki Jugoszláviában, amit sok kistermelő ki tudott használni. Az egyre növekvő inflációnak tulajdoníthatóan a szőlőtelepítésre korábban felvett – nem inflációkövető – hiteleket a kistermelők könnyedén visszafizették. Többen is beszámoltak nekem arról, hogy már a termés töredékéért kapott pénzből vissza tudták fizetni a megelőző évek során felvett hiteleket.

5. A drávaszögi borászat és szőlészet a piacgazdaságra való átállás korában

Az 1990-es évek délszláv háborúját olyan infláció előzte meg, amely gátat szabott a gazdasági növekedésnek. A tervezés nehézkessé vált, az értékesítés pedig egyre bizonytalanabbá. A termésért kapott összeg pár nap alatt értékét veszítette. 1992-ben bevezették az úgynevezett „krajnai dinárt”, amit sehol máshol a világon nem ismertek el

fizetőeszközként. Ettől függetlenül 1992-re a magántermelők kezén már 200 hektár szőlőterület volt, a Belje Pincészet pedig már 728 hektáron termesztett szőlőt. A Belje 120 vagon mustot préselt a magántermelőktől átvett szőlőkből (Magyar Szó, 1992. október 11.). A háború szelét érezve sokan elhagyták a Drávaszöget. Leginkább azok érezték magukat veszélyeztetve, akik nagyobb földterülettel, jelentősebb vagyonnal rendelkeztek, ezért a szőlőterületek egy része műveletlen maradt. A menekültek egy része sosem tért vissza, így a Drávaszög lakossága a háborút követően tovább csökkent. A háború során a Belje Pincészet szőlőterülete 37,6%-kal csökkent (5. ábra). A magánkézben lévő szőlőterületek is zsugorodtak, egy részük pedig tönkrement a háborús évek alatt.

5. ábra: A Belje Pincészet szőlőterületének változása 1954-2025 között

Forrás: DAO, fond 1503, PIK Belje Kneževo, fasc. 1.; Dunatáj (1988.09.14: 3); Belje Vina (2025); Magyar Szó (1992. október 11.) alapján saját szerkesztés.

A háborút követően a Belje vállalatot is privatizálták, amely ezután már nem vette át a termést a termelőktől. A helyzetet tovább nehezítette, hogy Horvátország függetlenedését követően jelentősen visszaesett a Drávaszögből származó bor iránti kereslet, mivel a korábban stabil vajdasági felvevőpiacot immár államhatár választotta el a régiótól. A kereskedelmi problémák ismét a szőlőterületek csökkenéséhez és a kis és közepes családi pincészetek leépítéséhez, eladásához vezettek. A Belje Pincészet mellett csak néhány jelentősebb borászat maradt talpon, akik igyekeztek lépést tartani a gyorsan változó környezettel.

6. A borturizmus kialakulása és jelentősége a Drávaszögben

A borturizmus gazdasági hatásai messze túlmutatnak a szőlő- és bortermelésen. A villányi borvidéken végzett kutatás szerint a turisztikai kínálat széles spektrumát érinti – ideértve a vendéglátást, szállásadást, helyi termékeket, programkínálatot –, így jelentős szerepe van a térségi gazdaság diverzifikációjában is (Gyurkó & Gonda, 2024).

A borturizmus Horvátországban gyorsan terjed. A tengerpart közelében, főleg az Isztriai-félszigeten több olyan kis pincészet is létezik, amely kis mennyiségben termel minőségi borokat az ipari termelés helyett. A borokat elsősorban az odalátogató turistáknak szánják. A termőterületek arrafelé azonban közel sem képesek olyan mennyiséget produkálni, mint a Báni-hegy.

A Báni-hegy oldalába vájt kis családi pincék látványa, a szőlőültetvények varázsa, a falusi idill sokakat megihletett. Egyre több olyan befektető érkezett a Drávaszögbe, aki lehetőséget látott a borra épülő falusi turizmusban. Komoly problémák voltak a bor és a szőlő értékesítésével, így sokan felhagytak a szőlőműveléssel és a borászattal, igyekeztek megválni a feleslegessé vált pincéktől és a hozzájuk tartozó hangulatos pinceházaktól. Ezek egy részét horvátországi és külföldi befektetők vásárolták meg, akik komoly tőkeberuházást valósítottak meg a térségben. A befektetők olyan kínálatot hoztak létre, amely viszonylag rövid időn belül keresletet generált. A bor, a gasztronómia, a mezőgazdaság és a kultúra találkozása tette a térséget igazán vonzó idegenforgalmi desztinációvá.

A bor- és gasztroturizmus kínálata szorosan illeszkedik a falusi turizmus formáihoz, hiszen napjainkban egyre fontosabb utazási motivációvá válik a vidéki tájak ízeinek felfedezése. Az utazók nemcsak a helyi borokat, hanem az adott tájegységre jellemző ételeket, ételkészítési hagyományokat és gasztronómiai különlegességeket is megismerhetik, így komplex élmény részeseivé válhatnak (Gonda, 2014). Mindennek jegyében éttermek, panziók, borkóstoló helyek jöttek létre. A kereslet növekedésével és a falusi turizmust célzó pályázati lehetőségek megjelenésével a helyi vállalkozók és borászok is igyekeztek a turizmus köré építeni a kínálatukat. Megjelentek olyan szervezetek, melyek célja a drávaszögi borászat és turizmus népszerűsítése volt. Különböző tematikus rendezvényekkel igyekeztek minél több embernek megmutatni a Drávaszög kincseit. Ilyen rendezvény például a vörösmarti Bormaraton és Vinatlon, valamint a csúzai Szüreti Fesztivál, amelyek évről évre több embert csábítanak a drávaszögi kistelepülésekre. A nonprofit egyesületek vezetői nyíltan elismerik, hogy számos esetben a közeli villányi borvidék tapasztalataiból merítettek inspirációt. Villány példaértékű fejlődési pályája jól szemlélteti, miként válhat egy kisebb területű borvidék is nemzetközi ismertségű turisztikai desztinációvá. A siker alapját a helyi szereplők együttműködése, a tudatos arculatépítés, a borfesztiválok és tematikus rendezvények sokasága, valamint a különböző turisztikai szolgáltatások integrációja jelentette. A helyi szereplők együttműködésének köszönhetően épült meg például a Villány–Siklós borút is (Kovács, 2011). A Villányi borvidék példáját követve ma már a drávaszögi pincészeteket is borutak kötik össze.

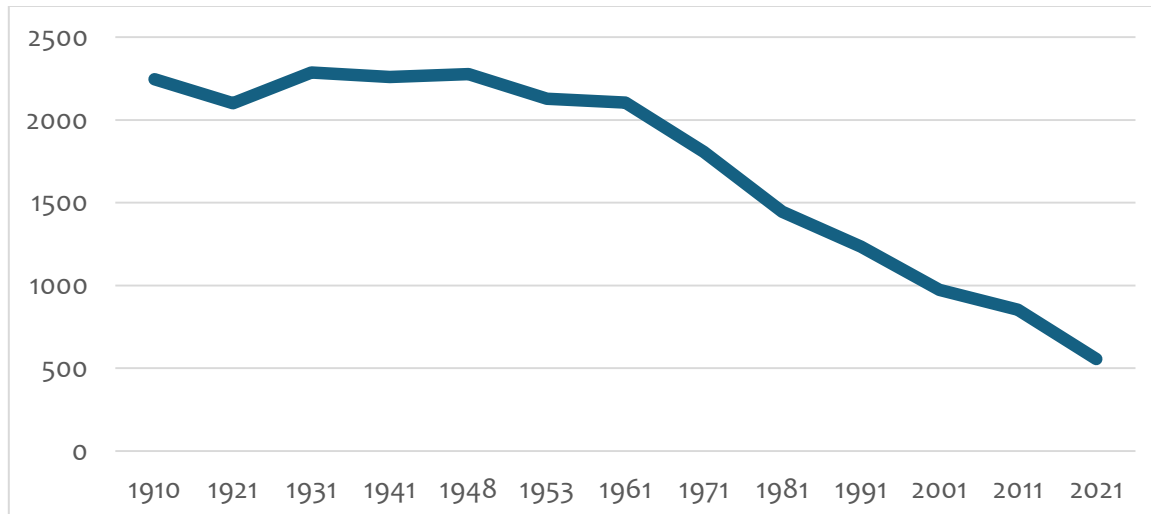
Köszönhetően a több évszázados múlttal rendelkező vörösmarti pincesoroknak, a borturizmus központja Vörösmart lett. Igen komoly erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy a vörösmarti katolikus és református pincesor versenyképes desztinációvá váljon.

A helyi szőlőtermesztők és borászok számára hamar világossá vált, hogy csak akkor maradhatnak fenn, ha a turizmus köré építik a kínálatukat. Törekedtek olyan objektumok

kialakítására, amelyek egyszerre több vendég befogadására képesek. Ennek megvalósítására helyi, országos és európai uniós támogatások is a rendelkezésükre álltak. Főként a 2013-as európai uniós csatlakozást követően jelentek meg olyan támogatások, melyeket azok is igénybe vehettek, akik nem rendelkeztek komolyabb tőkével. A Hercegszöllősi járás területén 2025-ben elérhető támogatási formák elsősorban a lakóingatlanok vásárlását, vendéglátóipari egységek és borpincék létesítését, a személyzet foglalkoztatását, valamint a vendéglátásban alkalmazott eszközök beszerzését célozzák (Hercegszöllősi járás, 2025). A támogatások túlnyomó része ma is jelentős önrészt igényel, így a helyi kistermelők és borászok nagy része a tőke hiánya miatt nem tud indulni ezeken a pályázatokon.

A Drávaszög ma komoly demográfiai gondokkal küzd. A jelenség főleg a délszláv háborút követően vált igazán súlyossá. A 2013-as európai uniós csatlakozás tovább súlyosbította a helyzetet, mivel megnyitotta a határokat azon fiatalok előtt, akik a nyugati országokban kívántak munkát vállalni. Vörösmart lakossága csak az elmúlt 20 év során több mint 40%-kal csökkent (6. ábra), de a legtöbb drávaszögi településen ez a tendencia figyelhető meg. Nagyon sok az omladozó, elhagyatott ház, amelyekhez viszonylag olcsón hozzá lehet jutni, így egyre többet újítanak fel vendéglátás céljából. Mindez persze más borvidékekre is igaz, elég itt arra utalni, hogy a borairól méltán népszerű Villányban is látványosan csökken a népessége.

6. ábra: Vörösmart lakosságának változása 1910-2021 között

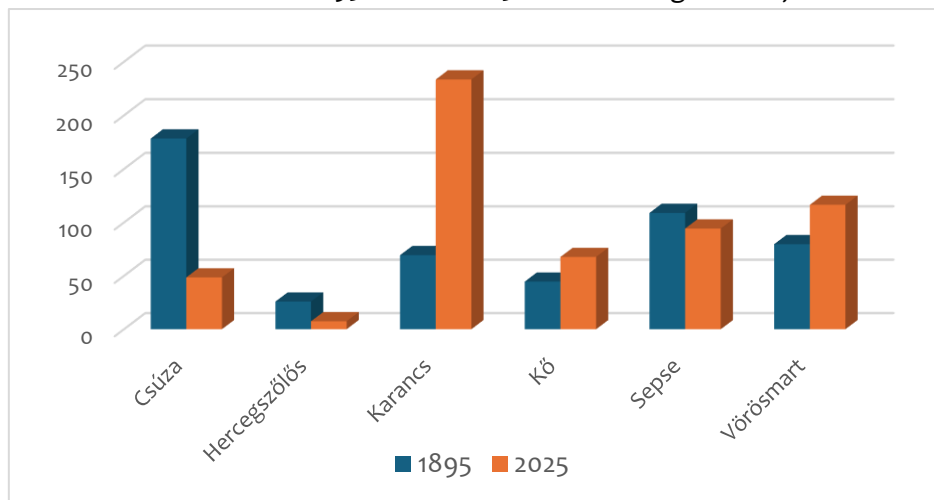

Forrás: Az 1910–2021 között végzett népszámlálások adatai alapján saját szerkesztés.

A 2024-től országosan hátrányos helyzetűnek számító Hercegszöllősi járás területén élők számára napjainkban a falusi turizmus komoly kitörési lehetőség. Az elmúlt mintegy száz év változásaira ránézve azt láthatjuk, hogy a szőlőtermesztés és a borászat terén nem igen történt előrelépés. Jelenleg is csak 60 hektárral nagyobb a szőlővel beültetett terület, mint amekkora 1895-ben volt. Továbbá, a települések jelentősége is felcserélődött. Míg a 19. század végén Csúza rendelkezett a legnagyobb szőlőterülettel, addig 2025-re Karancs vette át ezt a szerepet (7. ábra). Ez a változás azonban nagyrészt a Belje Pincészet

térnyerésének köszönhető, mivel a karancsi szőlőterületek túlnyomó része a vállalat tulajdonában van.

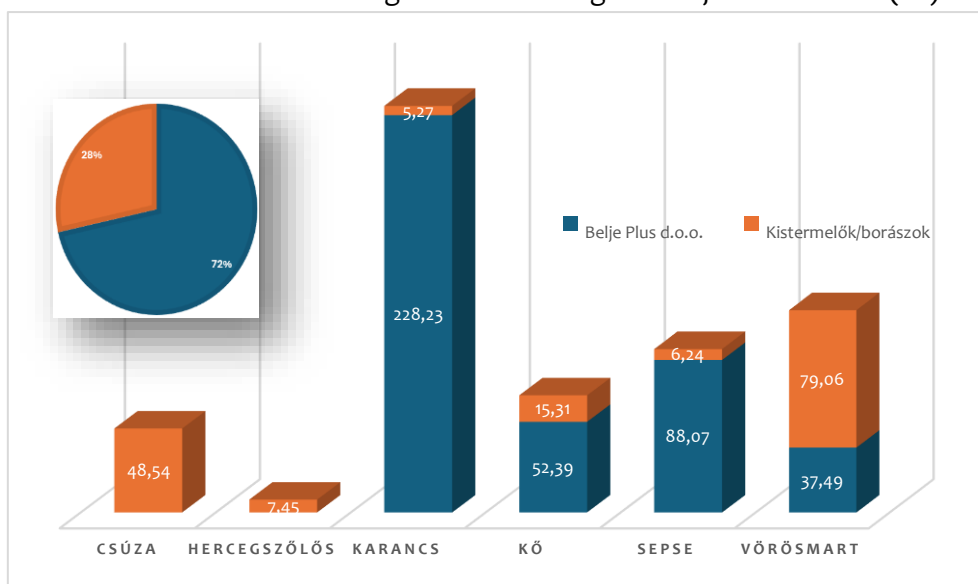
7. ábra: A szőlőterület mérete 1895-ben és 2025-ben a Hercegszöllősi járás területén (ha)

Forrás: Državna Geodetska Uprava (2025) és A Magyar Korona Országainak Mezőgazdasági Statisztikája (1897) alapján saját szerkesztés. A szőlőterületek 2025. évi területe a Horvát Állami Földhivatal OSS-rendszerének digitális kataszteri térképei alapján készült becslés (Državna geodetska uprava, 2025).

A Hercegszöllősi járás szőlőterületeinek 72%-a a Belje Pincészet kezében összpontosul, a fennmaradó rész, 162 hektár, a kistermelők között oszlik meg (8. ábra). 1944-ben még arról cikkeztek, hogy bőven akadtak tízholdas szőlősgazdák Sepsén, Csúzán, Karancson és Vörösmarton, akik szépen megélték a szőlőtermesztésből és a borászatból (Szegedi Új Nemzedék, 1944. augusztus 3.). Ez a tevékenység azonban ma már csak néhány családnak nyújt megélhetést.

8. ábra: Szőlőterületek megoszlása a Hercegszöllősi járás területén (ha)

Forrás: Državna geodetska uprava (2025) alapján saját szerkesztés.

Napjainkban elsősorban Csúzán és Vörösmarton találhatók kistermelők által művelt szőlőterületek. Ugyanakkor ezeknek mindössze 37%-a haladja meg az egy hektárt, így a termőterületek többsége apró parcellákból áll (Državna geodetska uprava, 2025). Mindez arra utal, hogy a szőlőtermesztés a kistermelők túlnyomó többsége számára már nem szolgál elsődleges megélhetési forrásként.

A turizmus ugyan egyre dinamikusabban fejlődik, ami kedvezően hat a borászatra, ennek ellenére a borászattal foglalkozók száma továbbra is alacsony, és még ennél is kevesebb helybéli kistermelő művel szőlőt. Mind a szőlő, mind a bor értékesítése nehézségekbe ütközik; jövedelmezően szinte kizárólag azok a nagyvállalatok tudnak termelni, amelyek nagy volumenben, ipari méretekben termelnek. A piacgazdasági viszonyok tehát olyan struktúrát alakítottak ki a Drávaszögben, amelyben a borászat már csupán néhány család számára jelent valós megélhetési lehetőséget.

7. Javaslatok és fejlesztési irányok a Drávaszög borászatának megújításához

A borászat hosszú távú fenntarthatóságát csak akkor lehet biztosítani, ha a termelők nem csupán bort kínálnak, hanem élményt is. A borhoz kapcsolódó turisztikai szolgáltatások (vendégház, étterem, borkóstoló, túravezetés) jelentős többletbevételt generálhatnak. A falusi turizmust választó vendégek egyre tudatosabbak, elvárásaik magasabbak. A Tokaji borvidéken például a vendégek 80%-a a borkóstolón kívül más élményekre is vágyik (Szabóné Godzsák, 2025). A Drávaszögben is e szemlélet mentén érdemes kialakítani a szolgáltatásokat. A gasztronómiai turizmus például a térségi identitás megerősítésének hatékony eszköze lehet, különösen olyan borvidékeken, ahol a vendégélmény túlmutat az egyszerű borkóstoláson. A Tokaji, Villányi és Szekszárdi borvidékek példája jól szemlélteti, hogy a helyi ízek, hagyományos receptek, a borhoz kapcsolódó történetmesélés, valamint a személyes vendégszeretet olyan komplex élményt nyújtanak, amely jelentősen növeli a turisták tartózkodási idejét, és fokozza a visszatérés esélyét. Az ilyen élményalapú kínálat nemcsak gazdasági szempontból kedvező, hanem a térség kulturális identitásának és imázsának építésében is kulcsszerepet játszik (Slezák-Bartos et al., 2021).

Továbbá, a jelenlegi támogatási rendszer jelentős önrészt követel, ami a kisebb tőkével rendelkező helyi gazdák számára komoly akadály. Szükség lenne olyan támogatási formák bevezetésére, amelyek kisebb önrésszel és egyszerűbb adminisztrációval segítik a fiatal, kezdő vagy újrakezdő termelők indulását.

A borászatban dolgozók átlagéletkora magas, a fiatalok elvándorlása folytatódik. Elengedhetetlen a célzott szakmai képzések és mentorprogramok bevezetése, valamint az agrárágazat presztízsének emelése. A családi gazdaságok generációváltását segítő állami programok támogatnák a fiatalok visszatérését és vállalkozásalapítását.

A Belje Pincészet történelmi szerepe megmutatta, hogy egy erős regionális szereplő képes stabil értékesítési csatornákat biztosítani. Hosszú távon érdemes lenne egy olyan modern együttműködési formát kialakítani, amely a szerződéses felvásárlás elveit korszerű feltételekkel éleszti újjá, akár minőségi kritériumokhoz, akár turisztikai együttműködéshez kötve. Ezen túl, a Belje Pincészet mellett más, fejlődő nagy borászatok is megjelentek a

Drávaszögben. Érdemes lenne államilag ösztönözni a vállalatok és a kis pincészetek közötti együttműködést. A fogyasztók egyre tudatosabbak, és a választás során nemcsak az ízre vagy árra, hanem a termék származására, értékrendjére és történetére is figyelnek. A tanúsított eredetű, földrajzi megjelölésű borok kiemelt figyelmet kapnak a nemzetközi piacokon is. Az ilyen borokhoz kötődő márkakommunikáció a térség pozicionálásában is meghatározó szerepet játszik (Tattay, 2001). Míg Tokaj és Villány erőteljesen támaszkodik a márkázott, eredetvédett borokra, addig a Drávaszög borászatainak zöme még nem rendelkezik bejáratott védjegyekkel vagy ismert régiós márkával. A „Drávaszögi borvidék” koncepció egy jól strukturált marketinggel és védjeggyel hosszú távon erősíthetné a térség azonosíthatóságát, különösen a turizmusban és a külpiacokon.

Érdekes ugyanakkor, hogy az előzőekben felsorolt problémák és hátráltató tényezők egy része még a Villányi borvidéken is jelen van. Térségünkhöz hasonlóan a Villányi borvidék is elsősorban a belföldi turizmusra épít, a külföldi vendégek száma alacsony, amely részben a központi területektől való nagy távolságból fakadó helyzettel magyarázható. Emellett a térség kiegyensúlyozottabb fejlődése érdekében ott is elengedhetetlen a hatékonyabb marketingkommunikáció, a célcsoport-orientált fejlesztések, valamint a turisztikai szereplők közötti együttműködés és a forráselosztás racionalizálása (Gyurkó & Gonda, 2024).

Mindezek alapján a borászatra épülő falusi turizmus kitörési pontként értelmezhető, azonban nem kínál átfogó megoldást a térség gazdasági problémáira. Ugyanakkor hozzájárulhat ahhoz, hogy a drávaszögi borászat fennmaradjon és hosszabb távon is életképes maradjon.

8. Összegzés

A Drávaszög szőlészetének és borászatának története jól példázza, hogyan hatnak a térségi gazdaságra a politikai rendszerváltozások, határrendezések, társadalmi átalakulások és a globális gazdasági folyamatok. A térség természeti adottságai már évszázadokkal ezelőtt is alkalmasak voltak minőségi szőlőtermesztésre és a 20. század elején a Drávaszög borai országos hírnévnek örvendtek. Az első világháborút követően azonban a térség sorsát drasztikus fordulatok határozták meg: a korábbi piaci kapcsolatok megszakadtak, az új államhatárok és a szigorú vámellenőrzések ellehetetlenítették a szabad kereskedelmet. A második világháborút követő kitelepítések, a lakosságcsere, valamint a szocialista állam adó- és kereskedelempolitikája tovább gyengítette a helyi borászat lehetőségeit.

Az 1970–1980-as évek a Drávaszög borászata szempontjából viszonylagos stabilitást hoztak, elsősorban a Belje Pincészetnek köszönhetően. A vállalat nem csupán termelt, hanem a kistermelőkkel is együttműködött: szerződéses viszonyban felvásárolta a szőlőt és a bort, ezzel kiszámítható értékesítési lehetőséget biztosított számukra. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy a kistermelők fennmaradjanak és a térség borászata ebben az időszakban működőképes maradjon: a Belje köré épülő rendszer a szocialista időszakban is lehetőséget teremtett a magángazdálkodás számára. A délszláv háború évei ismét

súlyos csapást mértek a térségre. A lakosság jelentős része elmenekült, a gazdasági kapcsolatokat ismét határok vágta ketté, a szőlőterületek egy része elhagyatottá vált. A háborút követő privatizációs folyamat során a Belje Pincészet piaci orientációt vett fel, és megszüntette a szerződéses felvásárlást, ami a kistermelők jelentős részét kiszorította a borpiacról.

A 2000-es évektől kezdve új lehetőségként jelent meg a falusi turizmus, amely a borászathoz kapcsolódó szolgáltatások révén lehetőséget kínált azoknak a szereplőknek, akik képesek voltak alkalmazkodni a megváltozott viszonyokhoz és szolgáltatásaik körét a borászaton túlra is kiterjesztették. Ennek ellenére a borászatra épülő gazdasági struktúra ma is erősen koncentrált. A szőlőterületek 72%-a továbbra is a Belje Pincészet tulajdonában van, míg a kistermelők apró, gyakran egy hektár alatti parcellákon gazdálkodnak. A legtöbb településen már csak kevesen élnek kizárólag szőlőtermesztésből és borászatból. A 2013-as EU-csatlakozás ugyan új pályázati lehetőségeket teremtett, de ezek többsége jelentős önrészt igényel, ami a tőkehiányos helyi vállalkozók számára komoly akadályt jelent. Elmondható, hogy a borászatra épülő falusi turizmus valóban kitörési lehetőséget kínál a Drávaszög számára, de önmagában nem jelent átfogó megoldást a térség strukturális problémáira. A régió borászatának hosszú távú fennmaradása érdekében elengedhetetlen a turizmushoz kapcsolódó szolgáltatások bővítése, valamint a támogatási rendszer hozzáférhetőbbé tétele a tőkeszegény termelők számára. Fontos továbbá a fiatalok bevonása, a szaktudás átadása, valamint a Belje és más nagyvállalatok, valamint a kistermelők közötti együttműködés ösztönzése. A Drávaszögi borvidék, mint önálló márka megerősítése szintén hozzájárulhat a térség gazdasági és társadalmi megújulásához. A borászat jövője csak akkor biztosított, ha a turisztikai fejlesztések, a támogatási rendszerek és a helyi közösségek együttműködése fenntartható és célzott módon történik. A térség versenyképessége elsősorban azon múlik, hogy sikerül-e megőrizni és korszerűsíteni a borászati hagyományokat, valamint hosszú távon is vonzóvá tenni a Drávaszöget a fiatal generációk és a turisták számára egyaránt.

Irodalomjegyzék

- A. Sajti, E. (2014). A magyar vagyonok kisajátítása, államosítása Jugoszláviában 1945 után. In: Pál, J. & Vajda, Z. (szerk.) *Bölcshéztudományok*. Szeged: Szegedi Egyetemi Kiadó, pp. 259–292.
- Baranyai, J. (1976). *Vízbe vesző nyomokon*. Újvidék: Forum Könyvkiadó.
- Bárdi, N., Fedinec, Cs. & Szarka, L. szerk. (2008). *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Brkić, M. (2008). *Kratka povijest Batine i Batinske bitke*. Batina: M media.
- Čalić, D. szerk. (1986). *Tri stoljeća Belja*. Osijek: Zavod za znanstveni rad Osijek, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Geiger, V. (2003). Heimkehr. Povratak slavonskih Nijemaca iz progonstva u domovinu nakon Drugog svjetskog rata i njihova sudbina. *Scrinia Slavonica*, 3 (1): 521–547.

- Gonda, T. (2014). A helyi termék turisztikai hasznosítása – a vidékfejlesztés új lehetősége. *A Falu*, 29 (1): 17–23.
- Gulyás, L. szerk. (2021). *A trianoni békediktátum története hét kötetben. III. kötet: Apponyi beszédétől a határmegállapító bizottságok munkájának befejezéséig*. Szeged: Egyesület Közép-Európa Kutatására.
- Gyurkó, Á. & Gonda, T. (2024). A turizmusfejlesztés helyzet- és teljesítményértékelése a Pécs–Villány turisztikai térségben. *Turizmus Bulletin*, 24 (2): 41–51.
DOI: 10.14267/TURBULL.2024v24n2.5
- Kaposi, Z. (2022). Agrárnagyüzemek működési nehézségei a Dráva mentén 1920 körül. *Közép-Európai Közlemények*, 25 (54): 9–32.
- Kovács, D. (2011). Út a tömegtermeléstől a vidéki élményszolgáltatásig: Villány és a Villány–Siklói Borút példája. *Területfejlesztés és Innováció*, 5 (25): 23–43.
- Lábadai, K. (2008). *Drávaszögi Lexikon*. Eszék – Budapest: HunCro Sajtó- és Nyomdaipari Kft.
- Lóczy, L. (1912). A Villányi és Báni hegység geológiai viszonyai. *Földtani Közlöny*, 42 (9–10): 672–695.
- Maticka, M. (1986). Agrarna reforma i kolonizacija u Baranji 1945–1948. In: Čalić, D. szerk. *Tri stoljeća Belja*. Osijek: RO IPK Belje, pp. 266–272.
- Slezák-Bartos, Zs., Máté, A. & Guld, Zs. (2021). Fialatok borismereti attitűdje és az ismeretszerzés akadálymentes gyakorlata a Garay Élménypincében. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 6 (1): 57–77. DOI:10.15170/TVT.2021.06.01.04
- Štancil, B. & Milat, V. (1985). *Vina Jugoslavije*. Zagreb: Mladost.
- Szabóné Godzsák, M. (2025). A minőségi vidéki turizmus, valamint a bor- és gasztroturizmus jelentősége a Tokaji borvidék turistái körében. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 10 (1): 62–86. DOI: 10.15170/TVT.2025.10.01.04
- Tattay, L. (2001). Borvédjegyek a marketingben. *Marketing & Menedzsment*, 35 (5–6): 85–90.

Levéltári források

DAO. Državni arhiv u Osijeku (Állami Levéltár, Eszék), 1503, Poljoprivredno-industrijski kombinat (PIK) Belje, Kneževo (1945–1963), fasc. 1, terjedelem: 0,05 ifm.

Statisztikai források, címtárak

A Magyar Korona Országainak Mezőgazdasági Statisztikája (1897). Összeírás főbb eredményei községenként, 1. kötet, Budapest.

Državna geodetska uprava (2025). OSS – Osnovni sustav zemljišnih informacija.

<https://oss.uredjenazemlja.hr> (2025. 06. 17.).

Državni Zavod za Statistiku (2024). *Gradovi u statistici. Turizam*.

<https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/turizam> (2025.04.01.).

Državni zavod za statistiku (1992). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 1991. godine*. Zagreb.

Državni zavod za statistiku (2003). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine*. Zagreb.

Državni zavod za statistiku (2013). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine*. Zagreb.

Državni zavod za statistiku (2022). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. – Konačni rezultati*. Zagreb.

Magyar Statisztikai Közlemények (1912). *A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint*. Budapest: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal.

Savezni zavod za statistiku. *Popisi stanovništva Jugoslavije (1921–1991)*. Beograd.

Vinogradski Registar (2024). *Podaci iz Vinogradarskog registra za 2023. godinu. Podaci iz Vinogradarskog registra za 2016. godinu*. Agencija za Plaćanja u Poljoprivredi, Ribarstvu i Ruralnom Razvoju. <https://www.apprrr.hr/registri> (2025.04.01.).

Online források

Belje Vina (2025). *Rólunk*. <https://shop.belje.hr/o-nama> (2025.04.01.).

Hercegszöllősi járás (2025). *Javni poziv za dodjelu potpora za 2025. godinu iz Programa poticanja uređenja naselja u razdoblju 2025.-2028. godine*. <https://knezevi-vinogradi.hr/oglasna-ploca/ponovno-aktiviranje-javnog-poziva-za-dodjelu-potpورا-za-2025-godinu-iz-programa-poticanja-uredenja-naselja-u-razdoblju-2025-2028-godine> (2025.05.02.).

Sajtóanyagok

Bács Megyei Napló

Dolgozók

Dunántúl

Dunatáj

Dunavidék

Magyar Szó

Szegedi Új Nemzedék